

пише: «Але оратори не дотримуються цього закону, бо вони, звичайно, блискуче виводять одиничне судження з багатьох також одиничних такого самого або подібного роду» [3, с. 234].

Отже, розгляд специфіки курсів діалектики та риторики в творах Ф. Прокоповича дає змогу зробити такі висновки. По–перше, виклад діалектики у межах курсу логіки свідчить про те, що діалектика тлумачиться українським вченим як мистецтво ведення диспуту, що є практичним втіленням логіки, яка досліджує операції розуму або методи пізнання (визначення, поділ, аргументація). Правильне виконання подібних операцій спрямоване на те, щоб досягти істинного знання в суперечці. По–друге, ядром діалектики і риторики виступає аргументація, специфіка побудови і викладу якої, на думку Ф. Прокоповича, зумовлена метою кожної з цих дисциплін: досягнення істинного знання і переконання мовою. І по–третє, обидва курси містять не лише теоретичні настанови зазначених дисциплін, але й демонстрацію наведених мистецтв, що набуває особливої актуальності в сучасних українських реаліях, адже ці дисципліни зазвичай є вибірковими для студентів.

Список використаних джерел

1. Литвинов В. Д. Риторика і поетика // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2003. – Т.3. – С.652–668.
2. Прокопович Ф. Логіка // Прокопович Ф. Філософські твори в 3–х томах. Пер. з лат. – К.: Наукова думка, 1980. – Т.2. – С.9–111.
3. Прокопович Ф. Про риторику мистецтво // Прокопович Ф. Філософські твори в 3–х томах. Пер. з лат. – К.: Наукова думка, 1979. – Т.1. – С.101–433.
4. Станіславський В. В. Структура академії та організація навчального процесу // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2003. – Т.3. – С.506–521.
5. Стратий Я. М., Литвинов В. Д., Андрушко В. А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево–Могилянской академии. – К.: Наукова думка, 1982. – 345 с.

References

1. Litvinov V. D. Ritorika i poetika // Istorija ukrainskoi kulturi. – K.: Naukova dumka, 2003. – T.3. – S.652–668.
2. Prokopovich F. Logika // Prokopovich F. Philosophski tvoriv 3 t. Per. z lat. – K.: Naukova dumka, 1980. – T.2. – S.9–111.
3. Prokopovich F. Pro ritorichne mistetstvo // Prokopovich F. Philosophski tvoriv 3 t. Per. z lat. – K.: Naukova dumka, 1979. – T.1. – S.101–433.
4. Stanislavskii V. V. Struktura akademii ta organizaziya navchalnogo prozesu // Istorija ukrainskoi kulturi. – K.: Naukova dumka, 2003. – T.3. – S.506–521.
5. Stratii Y. M., Litvinov V. D., Andrushko V. A. Opisanie kursov filosofii i ritoriki professorov Kyivo–Mogilyanskoj akademii. – K.: Naukova dumka, 1982. – 345 s.

Kolotilova N. A., PhD, Associate Professor of Department of Logic, Faculty of Philosophy, National Taras Shevchenko University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), n_kolotilova@ukr.net

The dialectic and rhetoric in the works of F. Prokopovich

The article deals with the specificity courses dialectic (logic) and rhetoric in the works of F. Prokopovich. Revealed that the dialectic as the art of dispute is the practical expression of logic that examines the operations of the mind. The core of the dialectic and rhetoric as the art of persuasive speech is argumentation, especially the construction and presentation of which are caused by the purpose of each of the disciplines. Features dialectics and rhetorics courses of F. Prokopovich is that they have not only theoretical instruction, but also a demonstration of the arts as a justification for their own positions and refutation other positions on dialectics and speech to young speakers.

Keywords: rhetoric, dialectic, logic, enthymeme, dilemma, syllogism.

Kolotilova N. A., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры логики философского факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), n_kolotilova@ukr.net

Діалектика і риторика в работах Ф. Прокоповича

Рассмотрена специфика курсов диалектики (логики) и риторики в работах Ф. Прокоповича. Установлено, что диалектика как искусство проведения диспутов является практическим воплощением логики, исследующей операции разума. Ядром диалектики и риторики как искусства убедительной речи выступает аргументация, особенности построения и изложения которой обусловлены целью каждой из дисциплин. Курсы диалектики и риторики Ф. Прокоповича содержат не только теоретические рекомендации, но и демонстрацию этих искусств в виде обоснования собственной позиции и опровержения контрпозиций относительно диалектики и речь к молодым ораторам.

Ключевые слова: риторика, диалектика, логика, энтимема, дилемма, силлогизм.

* * *

УДК 159.964.2

Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, асистент кафедри
філософії, НУБІП України (Україна, Київ),
malushka20@ukr.net

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПАРАМЕТРИ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ДЕРЖАВІ (ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ ЖАКА МАРІТЕНА)

Представлено аналіз філософських ідей Ж. Марітена, який надає особливий зміст поняттям «нація», «держава» та «громадське суспільство». Основною метою статті виступає розгляд проблеми людини, нації, держави та громадського суспільства з огляду на роботи відомого французького філософа. Політичне суспільство потребує вищого правлячого органу – держави. Основною метою будь-якої держави має стати дотримання справедливості в територіальних межах цієї ж таки держави, але при цьому не позбавленого контролю політичного суспільства, через внутрішню структуру цього суспільства – народ. Держава виступає як орган якому дане право використовувати владу і примус, але держава існує для людей. Народ представляє собою велику кількість людських особистостей, які об'єдналися за допомогою справедливих законів, у взаємній дружбі та в ім'я загального блага – їх людського існування, утворюють політичне суспільство. Держава – це певна частина політичного суспільства, яка зацікавлена в збереженні закону, підтримці загального благополуччя і суспільного порядку, а також має керувати суспільними справами. Держава представлена у вигляді сукупності різних інституцій, які поєднані як часовий механізм. Але держава, так само, як і народ та громадянське суспільство, не мають суверенітету у правах та обов'язках, а єдиний, хто наділений цим суверенітетом – це Бог.

Ключові слова: людина, нація, держава, суспільство, спільнота, громадське суспільство, політична спільнота.

Питання розбудови демократичного суспільства досить гостро стоїть на часі в українському суспільстві. Для України важливо визначитися, хто є головним в державі: громадське суспільство чи сама держава? Політичне суспільство потребує вищого правлячого органу – держави. Загальне благо суспільства, на думку Ж. Марітена, має бути головною її ціллю, для якої однією з основних функцій є підтримання загального суспільного порядку. Основна мета будь-якої держави має бути дотримання справедливості в територіальних межах цієї ж таки держави, але при цьому не позбавленого контролю політичного суспільства, через внутрішню його структуру. Побудова демократичного суспільства має ґрунтуватися на народові, який визначений через націю, громадському суспільстві та державі, яка має функції найвищого керуючого органу, але при цьому бути під контролем самого громадського суспільства, тобто народу, через те, що держава сама по собі не має природного права на верховну владу.

Для даної статті головною є робота Жака Марітена «Людина та держава» (1951 р.). Проте низка зарубіжних науковців у своїх працях торкаються деяких проблем неомізмизму (Ю. Бохенський, Ю. Боргош, Н. Лобковіц, А. Хюбшер), серед російських та українських дослідників

важливими є розвідки С. Аверінцева, Б. Бичка, О. Малиновської, А. Мігонатьєвої та інших.

Основною метою статті виступає розгляд проблеми людини, нації, держави та громадського суспільства з огляду на роботи відомого французького філософа неотоміста Жака Марітена.

Цілий ряд подій останніх років посилюють увагу світової спільноти до діяльності держав, націй та громадських суспільств. Цікавість до цих понять ніколи не полишала людство, а тим паче зараз, з огляду на страшні події, які відбуваються в світі, тому не дивно, що знову і знову постають питання про місце та роль демократії в політичному та суспільному житті людства ХХІ ст. Яке відношення до соціально-політичних процесів та до проблем сучасної філософії, культури, мистецтва, етики, політики має людина та, що кожен як особистість може зробити щоб визначитися в світі.

Відомий представник неотомізму – Жак Марітен, який намагається оцінити ситуацію, яка склалася після двох воєн та світових катаклізмів, і пропонує ввести для регулювання відносин між індивідами та групами, окрім всіх інших інститутів ще один – Церкву, яка зможе на високому духовному рівні змінити світогляд людей та створити суспільство поважаючих один одного особистостей. Його погляди можна віднести до «теоцентричного гуманізму» та «персоналістської демократії», яка на перше місце висуває такі умови за якими кожній людині в суспільстві буде комфортно.

Праця Ж. Марітена «Людина та держава» була написана не лише як теоретичний трактат, але і як практичний маніфест, як певний заклик до дії. Ця робота створена на основі шести лекцій, які були прочитані в грудні 1949 року в рамках курсу «Аналіз політичних інститутів США», але вони є дуже близькими для нашого сучасного суспільства, особливо до тих проблем, які стосуються людини та гуманізму загалом. Автор пропонує конкретно історичний ідеал для нової демократії, що на сьогодні є наріжною проблемою в Україні. Сама робота «Людина та держава» була написана після Другої Світової війни, але вона глибоко та чітко показує основні проблеми сучасного демократичного суспільства в Україні. Ж. Марітен проголошує ідею світового правління, яке повинно складатися із найбільш мудрих та високоморальних представників кожної з націй. У випадку нашої держави правлячій еліті, якраз і не вистачає цих головних рис: мудрості та високої моральності. Здебільшого у нашій країні є або моральні, або мудрі, або не ті, і не інші, і це є величезною проблемою для нашої нації.

Коли намагаються відокремити поняття нація, політичне суспільство (Body Politic, Political Society – Ж. М.) та держава виникає багато проблем та труднощів. Коли ми висловлюємо ці поняття в загально прийнятій манері, то вони використовуються в якості синонімів. Але якщо розглянути їх соціальний зміст, то потрібно чітко розрізнити кожне з них. Розмежуванню підлягають такі поняття, як спільнота та суспільство, ці поняття мають в своєму змісті етико-соціальне, а не біологічне підґрунтя. Але спільнота більше пов'язана з природою та етнографічними чинниками, натомість суспільство ближче до розумових, мисленевих та духовних здібностей людей.

Суспільне життя об'єднує людей за допомогою якогось загального «об'єкта». В спільноті він є даністю,

створюючи загальний без-свідомий дух. В суспільстві ж «об'єкт» є завданням, яке необхідно виконати, або ж метою до якої потрібно прагнути. Якщо наводити приклад, то досить цікавий варіант пропонує знаний неотоміст, який пропонує розглянути суспільство як підприємство, профспілки, наукова асоціація, щодо спільноти, то доречно було б сказати так, що це є регіональні, етичні, мовні групи, суспільні класи. Ж. Марітен зазначає: «Спільнота є продукт інстинкту і нащадок конкретних умов та історичних структур; суспільство є продукт розуму і моральної сили (того, що в античності називали «добродейтель») [1]. В суспільстві індивідуальна свідомість є пріоритетом. Вона виходить із свободи людини, в спільноті ж відбувається адаптація людської природи до даної історичної ситуації, зрозумілим є також і те, що жодна спільнота не може перерости у суспільство, в них так би мовити з самого початку різне коріння. «В спільноті суспільні відносини виходять з конкретних історичних ситуацій і оточуючої ситуації: колективні форми сприйняття, чи колективне підсвідоме, мають привілеї перед індивідуальною свідомістю, говорить відомий неотоміст, а людина є продукт соціальної групи. В суспільстві індивідуальне свідоме зберігає пріоритет, соціальна група формується [самими] людьми, а суспільні відносини виходять з конкретної ініціативи, конкретної ідеї і добровільного рішення особистості» [1]. Для спільноти характерним є нав'язування індивіду форм поведінки, яке проявляється через соціальний примус, але який постає як наперед визначений. В суспільстві соціальний примус проявляє себе через закон, або те, що називає Ж. Марітен «раціональним примусом», або шляхом ідеї вищої загальної цілі, що при цьому вимагає індивідуальної совісті та свободи, які мають вільно підкорюватися закону. Спільнота ніколи не може розвинути в суспільство, але при цьому може бути природним підґрунтям для розвитку, за допомогою розуму, тієї чи іншої суспільної структури.

Для Жака Марітена, нація – це є спільнота, а не суспільство. Тому вона є найскладніша і найдосконаліша, яка породжена цивілізаційним життям. Ця людська спільнота заснована на факті народження та походження. «Нація – це спільнота людей, які розуміють себе такими якими їх зробила історія, люди, які оберігають своє минуле, люблячи себе такими, якими вони себе знають або представляють, з деякою неминучою долею зосередженості на самих собі. На думку Ж. Марітена, поступове пробудження національної самосвідомості було характерною рисою сучасної історії» [1], але при цьому з розвитком історії людства національна свідомість набула хворобливих рис – націоналізму, адже поняття нація та держава не були чітко розмежовані. Отже, нація має обов'язково визначену одну мову, але це не означає, що мовні групи є націями. Нація формується на ґрунті особистісної участі кожного з її членів до специфічних людських цінностей національного надбання, тобто вона має свою історію, але це не суспільство, вона представлена у вигляді спільноти спільнот, для якої характерним є самосвідомість сукупності загальних відчуттів і уявлень, які людська природа визначила та сформувала навколо соціальних, історичних та фізичних фактів. Обов'язково відмінною від держави характеристикою нації, є відсутність в ній єдиного правлячого органу, але це не означає, що в нації всі люди рівні, адже для різних націй характерним є приналежність до них елітарних груп.

Нація має в собі надії, мрії, честь, солідарність, спільну історію, для неї не є характерними норми загального порядку, вона немає юридичних законів та форм організації, що притаманно вже для держави. Але при цьому реальна національна група може перетворитися в реальне політичне суспільство.

Ідея політичного суспільства може виникнути в межах національної спільноти, але сама національна спільнота може бути лише основою, бо нація завжди залежить від існування політичного суспільства. Як державу, так і політичне суспільство, завжди можна віднести до сфери суспільства. Ці терміни часто ототожнюють, але цього робити не можна, бо політичне суспільство загалом, так би мовити, є ціле, тоді як держава представляє собою частину. Вона в найбільшій мірі зацікавлена в збереженні закону, в підтримці загального порядку та стану, а також в управлінні суспільними справами. Держава виступає, як орган якому дане право використовувати владу і примус, але держава існує для людей. Народ представляє собою велику кількість людських особистостей, які об'єдналися за допомогою справедливих законів, у взаємній дружбі та в ім'я загального блага – їх людського існування, та утворюють політичне суспільство. Народ є сама субстанція, жива та вільна субстанція політичного суспільства. І в цій ситуації, яка склалася найскладніше саме людині, яка знаходиться у вирі цих проблем, і саме тут постає проблема самовизначення людини, яка за допомогою політичного суспільства, спільноти, нації може ідентифікувати себе, як гідного члена суспільства та держави. Саме тому, громадянське суспільство має базуватися на взаємній любові, відданості народів, відчутті справедливості та законів.

Отже, держава – це певна частина політичного суспільства, яка зацікавлена в збереженні закону, підтримці загального благополуччя і суспільного порядку, а також має керувати суспільними справами. Держава представлена у вигляді сукупності різних інституцій, які поєднані як часовий механізм, адже коли перестає «працювати» хоч одна з його частин, то про успіх цілої держави не може бути й мови. Держава – це «витвір мистецтва, який був створений людиною, який використовує мозок і енергію людини, і без людини нічого з себе не представляє ... але являє собою вищий прояв розуму, поза-особистісну, стійку надструктуру... яка пов'язана законом і системою загальних правил», стверджує Ж. Марітен [1]. Але держава, так само, як і народ та громадянське суспільство не мають суверенітету у правах та обов'язках, а єдиний хто наділений цим суверенітетом – це Бог.

Список використаних джерел

1. Марітен Ж. Человек и государство / Ж. Марітен; пер. с англ. Т. Лифинцевой. – М.: Идея-Пресс, 2000. – 196 с. – Режим доступа: http://krotov.info/library/13_m/ar/iten_00.html
2. Марітен Ж. Философ в мире / Жак Марітен; пер. с фр. Б. Л. Губмана. – М.: Высш. шк., 1994. – 192 с.
3. Матвієнко І. С. Державотворчі параметри самовизначення людини у філософії Ж. Марітена / Матвієнко І. С. // «Світглядно-ціннісні виміри гуманітарного знання та освіти», 28–29 жовтня 2010. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – С.171–173.

References

1. Mariten Zh. Chelovek i gosudarstvo / Zh. Mariten; per. s angl. T. Lifincevoj. – M.: Ideja-Press, 2000. – 196 s. – Rezhym dostupu: http://krotov.info/library/13_m/ar/iten_00.html
2. Mariten Zh. Filosof v mire / Zhak Mariten; per. s fr. B. L. Gubmana. – M.: Vyssh. shk., 1994. – 192 s.

3. Matviyenko I. S. Derzhavotvorchi parametry samovyznachennya lyudyiny u filosofiyi Zh. Maritena / Matviyenko I. S. // «Svitohlyadno-tsinnisni vymiry humanitarnoho znannya ta osvity», 28–29 zhovtnya 2010. – Chernivtsi: Chernivets'kyi natsional'nyy universytet, 2010. – S.171–173.

Matviyenko I. S., Ph.D. in philosophy, Assistant Department of Philosophy NULES Ukraine (Ukraine, Kyiv), malushka20@ukr.net

State forming parameters of human self-determination in society and the state (philosophical ideas of Jacques Maritain)

The article presents the analysis of philosophical ideas Jacques Maritain, which gives special meaning to the concept of «nation», «state» and «civil society». The main purpose of the article is the consideration of the problem of man, the nation, the state and civil society taking into account the work of the famous French philosopher. Political society requires the highest ruling organ of the state. The main goal of any government should be fairness within the territorial limits of this state, but not devoid of political control of society, through the internal structure of this society – the people. The state acts as the authority that is given the right to use power and coercion, but the state exists for the people. The people is a large number of human individuals who have teamed up with fair laws, in mutual friendship and in the name of the greater good of their human existence, constitute a political society. The state is a part of political society, both interested in keeping the law, maintaining the General welfare and public order, as well as manage public Affairs. The state is represented as a set of different institutions that are connected like clockwork. But the state, as well as the people and civil society do not have sovereignty rights and duties, and the only one who has this sovereignty is God.

Keywords: *people, nation, state, society, community, civil society, political community.*

Матвієнко І. С., кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії, НУБІП України (Україна, Київ), malushka20@ukr.net

Государственно образующие параметры самоопределения человека в обществе и государстве (философские идеи Жака Маритена)

Представлен анализ философских идей Ж. Маритена, который придает особый смысл понятиям «нация», «государство» и «гражданское общество». Основной целью статьи выступает рассмотрение проблемы человека, нации, государства и гражданского общества с учетом работы известного французского философа. Политическое общество требует высшего правящего органа – государства. Основной целью любого государства должно быть соблюдение справедливости в территориальных пределах этого же государства, но при этом не лишеного политического контроля общества, через внутреннюю структуру этого общества – народ. Государство выступает, как орган которому даны права использовать власть и принуждение, но при этом государство существует для людей. Народ представляет собой большое количество человеческих личностей, которые соединились с помощью справедливых законов, во взаимной дружбе и во имя общего блага – их человеческого существования, образуют политическое общество. Государство – это определенная часть политического общества, которая заинтересована в сохранении закона, поддержании общего благополучия и общественного порядка, а также управлении общественными делами. Государство представлено в виде совокупности различных институтов, которые соединены как часовой механизм. Но государство, так же, как и народ, и гражданское общество, не имеют суверенитета в правах и обязанностях, а единственный, кто наделен этим суверенитетом является Бог.

Ключевые слова: *человек, нация, государство, общество, сообщество, гражданское общество, политическая общность.*

* * *

УДК 130.2

Платика Е. С.,
аспирантка философского факультета, Одесский
национальный университет им. И. И. Мечникова
(Украина, Одесса), elenaplatica@gmail.com

ОБРАЗ ДОМА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ К. БАЛЬМОНТА

Статья посвящена изучению образа дома и определению его роли в жизни человека. Внимание автора сосредоточено на творчестве К. Бальмонта. Цель исследования – проследить особенности формирования образа дома в творчестве Бальмонта и выявить его специфику. В ходе исследования используются историко-биографический и герменевтический методы. Автор приходит к выводу, что образ дома формируется на протяжении всего творческого пути поэта. В детские и юношеские годы его формированию способствуют семейные традиции. В зрелые годы Бальмонт восстанавливает и дополняет данный образ в пространстве творчества. Образ дома включает и чувство счастья, и горечь расставания с родиной, и тоску по родным местам, и